

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боскис Р.М., Морозова Н.Г. О развитии мимической речи глухонемого ребёнка и её роли в процессе обучения и воспитания глухонемых / Р.М. Боскис, Н.Г. Морозова // Обучение и воспитание глухих / сост. : А.И. Дьячков, А.Д. Доброва, Я.А. Новиков. – М. : Учпедгиз, 1959. – С. 99–112.
2. Выготский Л.С. О развитии речи глухих / Л.С. Выготский // Дефектология. – 1994. – №4. – С. 88–90.
3. Гейльман И.Ф. Ручная азбука и речевые жесты глухонемых / И.Ф. Гейльман. – М. : КОИЗ, 1957. – 596 с.
4. Геранкина А.Г. Применение дактильно-жестового перевода как вспомогательного средства в вечерних школах для глухих : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : 14.00.13 «нервные болезни» / А.Г. Геранкина. – М., 1966. – 18 с.
5. Димскис Л.С. Система обучения жестовой речи студентов-дефектологов : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : 13.00.03 «коррекционная педагогика» / Л.С. Димскис. – М., 2000. – 18 с.
6. Зайцева Г.Л. Жестовая речь в системе обучения и воспитания взрослых глухих учащихся : автореф. дис. на соиск. учен. степ. доктора пед. наук : спец. 13.00.03 «коррекционная педагогика» / Г.Л. Зайцева. – М., 1988. – 32 с.
7. Зикеев А.Г. Теоретические основы обучения языку глухих учащихся начальных классов / А.Г. Зикеев // Обучение учащихся подготовительного, I – IV классов школы глухих. – М. : Просвещение, 1984. – С. 8–28.
8. Краёвський Р.Г. Мова жестів глухих / Р.Г. Краёвський. – К. : Рад. школа, 1964. – 220 с.
9. Кульбіда С.В. Теоретико-методичні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.03 «корекційна педагогіка» / С.В. Кульбіда. – К., 2010. – 43 с.
10. Мимико-жестиккулярная речь // под ред. Неплюй М.И., сост. Ивановцева Н.В. – К. : Изд-во «Реклама», 1969. – 292 с.
11. Фомичёва Л.И. Теоретический анализ знаковой системы в структуре развития и обучения личности / Л.И. Фомичёва // Technické vzdelávanie ako súčasť všeobecného vzdelávania. 1. diel. Zborník príspevkov. 25. medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie. – Banskej Bystrici, 2009. – s. 139–143.
12. Шиф Ж.И. Усвоение языка и развитие мышления у глухих детей / Ж.И. Шиф. – М. : Просвещение, 1968. – 318 с.
13. Ярмаченко М.Д. Історія сурдопедагогіки / М.Д. Ярмаченко. – К. : Вища школа, 1975. – 424 с.
14. Carmel S.J. International Hand Alphabet Charts. – Maryland, 1982. – 117p.

УДК: 376.33(09):51(07)

ТВОРЧИЙ ВНЕСОК ДЬЯЧКОВА О.І. У РОЗРОБКУ ПИТАНЬ НАВЧАННЯ ГЛУХИХ УЧНІВ МАТЕМАТИКИ

Гроза Е.П.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри сурдопедагогіки,
Інститут колекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Стаття присвячена науковій творчості відомого вітчизняного дефектолога радянського періоду. В ній конкретизується творчий внесок Дьячкова О.І. в розробку проблеми навчання глухих учнів математики.

Статья посвящена научному творчеству известного отечественного дефектолога советского периода. В ней конкретизируется творческий вклад Дьячкова А.И. в разработку проблемы обучения глухих учащихся математики.

Article is devoted to the scientific work of well-known domestic pathologists Soviet period. It specified creative contribution Dyachkova OI the development problems of teaching deaf students mathematics.

Ключові слова: особливості формування математичних понять, індивідуальний підхід, урок, програмний матеріал.

Ключевые слова: особенности формирования математических понятий, индивидуальный подход, урок, программный материал.

Keywords: features of the formation of mathematical concepts, individual approach, a lesson program material.

Ім'я доктора педагогічних наук, професора Олексія Івановича Дьячкова широко відомо в дефектології.

Його авторитет серед вітчизняних дефектологів і за кордоном ґрунтувався на широті наукових інтересів і на великому організаторському таланті.

Серед проблем, вивченням яких займався Дьяков О.І., особливе місце займає проблема математичного розвитку глухих в процесі спеціального навчання. Цій проблемі він залишався вірним все творче життя. Дану статтю ми підготували як данину великої поваги до нього і світлої пам'яті мудрому вчителю з нагоди 111-ої річниці з дня народження.

Дьячков Олексій Іванович вніс відчутний внесок в теорію виховання і навчання глухих дітей в умовах спеціальної системи закладів такої категорії учнів. Дослідивши можливості математичного розвитку глухих дітей, особливості формування математичних понять у них, шляхом озброєння їх математичними знаннями, уміннями та навиками, він став і залишився прикладом для багатьох поколінь сурдопедагогіки.

Вже більше 60-ти років «Методика викладання математики в школі глухонімих» автором якої є Дьячков О.І. служить настільною книгою для вчителів шкіл глухих та підручником з курсу «Методика викладання математики» для студентів, які готувалися і готуються до роботи з даною категорією дітей. На фоні такого великого терміну особливо відчутні заслуги її автора у вивченні та втіленні у практику суттєвих питань теорії навчання глухих дітей.

Звертаючись до наукових праць Дьячкова О.І. легко підмітити глибоке розуміння непорушного зв'язку завдань навчання глухих математики з основним завданням школи для глухих дітей – підготувати учнів до практичної діяльності, до життя. Дьячков О.І. намагався того, щоб усвідомлення цього питання проникнулися всі, хто своєю діяльністю пов'язаний з навчанням глухих. В одній із своїх перших робіт «К вопросу о привитии глухонемым практических навыков, по изучению мер длины, веса, времени»(1941 р.) він категорично заявляв про те, що не володіючи певним колом математичних знань і навичок не можна бути повноцінним учасником державного будівництва, а тому школа повинна підготувати учнів до практичної діяльності, а для цього озброїти їх певним колом математичних знань.

Дьячков О.І. писав, що викладання математики в спеціальній школі здійснюється в складній системі навчання і виховання учнів, а тому від вчителя сурдопедагога вимагаються знання теорії сурдопедагогіки, в якій вміщено положення про зав'язок навчання і виховання глухих, підкреслено органічну єдність цілей навчання глухих різних навчальних дисциплін, зокрема математики, з головним завданням школи.

Дьячков О.І. вважав, що завдання викладання математики в школі глухих умовно можна поділити на освітньо-виховні і завдання з підготовки до практичної діяльності. Але такий поділ, на його думку, має лише дидактичне значення, оскільки процес навчання глухих учнів математики є єдиним, цілісним.

Для Дьячкова О.І. характерним був оптимістичний погляд на можливості глухих в оволодінні математичними знаннями, які являють собою складну систему знань: поняття, уміння та навичок. Такий погляд ґрунтувався на глибокому знанні теорії та практики виховання та навчання дітей з вадами слуху. Дьячков О.І. вказував на те, що глухоніма дитина під впливом спеціально організованого навчання і виховання на основі оволодіння мовою слів здібна до високого розумового розвитку, до оволодіння основ математичних знань. Розробляючи зміст та методи навчання глухих математики, створюючи підручники з цієї дисципліни для шкіл глухих, Дьячков О.І. виходив з такого розуміння можливостей глухих.

Велика заслуга належить Дьячкову О.І. і в тому, що він, розробляючи питання методики навчання, не обходив увагою і питання психологічного плану, який стосувався оволодіння математичними знаннями, уміннями і навичками глухими учнями. Він звертав увагу вчителів на те, що успішне розв'язання поставлених завдань є неможливим без з'ясування особливостей даного контингенту учнів в оволодінні математичними знаннями і навичками. Він підкреслював, що сурдопедагогу важливо знати з якими уявленнями і знаннями приходить глуха дитина до школи; необхідно враховувати особливості глухої дитини в оволодінні математичними знаннями, уміннями і навичками в процесі навчання. При цьому дуже сучасно сприймається висловлювання Дьячкова О.І. про те, що немає сумніву в тому, що глуха дитина у відношенні розвитку математичних уявлень формується як соціальна особистість, а разом з тим її математичні уявлення відрізняються глибокою своєрідністю.

Зупиняючись на конкретних особливостях засвоєння глухими математичних знань, Дьячков О.І. намагався дати їх пояснення, показати шляхи подолання труднощів, що виникають в педагогічному процесі у зв'язку з цим. Він весь час підкреслював, що особливості глухих учнів у оволодінні математичних знань – результат не лише психологічних особливостей учнів, але у багатьох випадках і результат недостатньо правильної організації процесу навчання. Подібними висловлюваннями Дьячков О.І. стимулював практичних робітників до психолого-педагогічного вивчення своїх вихованців і до пошуків найбільш ефективних прийомів навчання, адекватних віковим та індивідуальним особливостям дітей. Він був впевнений в тому, що в процесі навчання особливості глухих в оволодінні математичними знаннями повинні і можуть поступово згладжуватись.

Предметом особливої турботи Дьячкова О.І. було вивчення методів навчання математики. Цим питанням він займався на протязі багатьох років, вивчаючи теорію навчання даного предмету і глибоко вникаючи у практику навчання глухих. Питанню про методи навчання математики в школах глухих в «Методиці» присвячений спеціальний розділ. На наступних сторінках «Методики» ці питання багаторазово конкретизуються та демонструються прикладами. Виходячи з даних практики роботи шкіл, Дьячков О.І. виділив такі методи :

- А) Метод пояснення навчального матеріалу;
- Б) Метод проведення вправ та повторення;
- В) Метод формування навичок самостійної роботи учнів;
- Г) Метод формування умінь застосовувати одержані математичні знання і навички в практичній діяльності;
- Д) Метод роботи з підручниками ;
- Е) Метод проведення письмових і графічних робіт.

Визнаючи велику різноманітність методів навчання глухих математики, Дьячков О.І. зупинявся частіше всього на характері пояснення нового матеріалу глухим учням і методиці повторення, а також особливо виділяв самостійну роботу учнів. Він вказував: на те, що завдання сурдопедагога закладається в тому, що в різні моменти навчання вміло застосовувати різноманітні методи і цим організувати і скерувати пізнавальну діяльність учнів, розвивати їх розумові здібності. Ми бачимо, як сучасно звучить ця вказівка педагогом. Дьячков О.І. підкреслював не лише навчальну, але й розвивальну функцію навчання учнів даного предмету.

Характеризуючи методику пояснення, Дьячков О.І. звертав увагу на специфіку роботи з глухими дітьми, на необхідність використати різних видів мовлення (усного, письмового і дактильного). Він вказував на те, як обережно треба використовувати мову жестів в процесі навчання глухих учнів математики надаючи їй роль допоміжного засобу.

При поясненні нового матеріалу в школі глухих, як відмічав Дьячков О.І. найчастіше застосовується запитально-відповідальна форма, але в старших класах поряд з такою формою повинна знайти місце і розповідна форма повідомлення знань. Великого значення у навчанні математики глухих Дьячков О.І. надавав повторенню і вправам. При цьому він підкреслював, що при організації вправ слід не упустити з уваги такого важливого фактора як індивідуальний підхід до учнів. Дьячков дуже цінував самостійну роботу учнів вважаючи, що вона може проходити в різних ситуаціях:

- А) в ході всього процесу навчання предмету;
- Б) в процесі виконання учнями практичних робіт;
- В) в процесі виконання домашніх завдань;
- Г) в процесі практичної діяльності учнів.

Багато уваги в своїх роботах Дьячков О.І. надав питанню використання наочності в навчанні глухих учнів математики. В «Методиці» він описав посібники, які застосовуються при формуванні числових уявлень глухих учнів, посібників для формування уявлень про величини, простір, рух, посібники при вивченні дробів, процентів, при вивченні метричних мір і мір часу, геометричного матеріалу. Написані Дьяковим О.І. підручники математики для шкіл глухих завжди вміщували значний ілюстративний матеріал.

Цілковито справедливо Дьячков О.І. великого значення надавав розв'язуванню задач і усній лічбі в процесі навчання глухих математики. Відмічаючи роль задач у розвитку глухих, він підкреслював, що розв'язування задач збагачує словник учня новими словами, удосконалює техніку в розрізненні виразів, збагачує його мислення різними логічними зв'язками, розумінням життєвих ситуацій. Ця думка вченого цінна і досі, оскільки нові програми з навчальної дисципліни включають вимогу підсилення розвиваючої ролі кожного уроку з предмету.

Значні заслуги Дьячкова О.І. в розробці питань конкретної методики навчання глухих дітей окремих програмових розділів. Він не лишив без уваги, по суті, ні одного розділу діючих в ті роки програм. Обраний ними шлях викладення у «Методиці» питань конкретної методики (за концентратами чисел) дає змогу глибоко і повно уявити весь хід озброєння учнів математичними знаннями, висвітлити специфіку процесу навчання глухих.

Вчитуючись у зміст робіт Дьячкова О.І. і перегортаючи сторінки підручників для шкіл, які він написав, ми ще раз переконаємося наскільки великою була увага вченого до питань навчання дітей, позбавлених слуху, одному із складніших і дуже важливих навчальних предметів, яким є математика. Великим почуттям відповідальності за якість підготовки випускників шкіл були всі його методичні рекомендації. Наприклад, Дьячков В.І. дотримувався думки, що при вивченні арифметичних дій дуже важливо дотримуватись суворої послідовності в розгляді конкретних випадків виконання тієї чи іншої дії, виходячи дидактичного принципу доступності, приходячи від простого до складного. Так, наприклад, при вивченні ділення багатозначних чисел він виділяв 8 самостійних етапів, що за його справедливою думкою повинно було забезпечувати свідомість і міцність засвоєння даного матеріалу. А процес, наприклад, формування поняття про вимірювання площі, а також набуття навика вимірювання площі Дьячков О.І. вважав доцільно розкласти на самостійні 7 станів додержання яких повинно забезпечувати високий рівень відповідальних знань і умінь. Необхідно відмітити, що Дьячков О.І., висуваючи як важливе завдання озброїти учнів практичними уміньми не знижував вимог до теоретичних занять учнів кожного разу він підкреслював необхідність домагатися умінь учнів користуватися словником, матеріалом, умінь пояснити виконану операцію, достименно знайти відповідні прийоми, правила. Дьячков О.І. неодноразово підкреслював, що математика повина викладатися в системі іншими дисциплінами, що здійснення між предметних зв'язків є важливою умовою виконання завдань школи підготувати учнів школи до трудової діяльності, до самостійного життя і адаптувати в нових його умовах.

Визначаючи що основною формою навчання математики в школі глухих є урок, Дьячков О.І. в той же час відавав належне і позакласній роботі, справедливо вважаючи, що значний математичний розвиток можуть саме у позакласній роботі (участь в олімпіадах, у гуртках).

Важливим моментом в процесі навчання дітей з вадами слуху Дьячков О.І. вважав облік успішності, контроль за засвоєння учнями програмового матеріалу. Передбачаючи значні труднощі, з якими може зустрітись сурдопедагог в ході перевірки знань глухих учнів, Дьячков О.І. в «Методиці» приділив даному питанню достатньо уваги, сформулював вимоги визначення рівня засвоєння знань, способи їх перевірки, конкретизував методичні рекомендації переконливими прикладами. Цими критеріями можуть і зараз користуватися сурдопедагоги в своїй практиці.

Маючи спеціальні навчальні програми, складені з врахуванням особливостей психічного розвитку глухих, маючи спеціальні підручники і методичні посібники, вітчизняна школа для глухих дітей домоглася значних успіхів у підготовці цієї категорії дітей до життя. Не можна не визнати, що значний внесок в ці успіхи вніс і професор Дьячков О.І..

Сучасний період характеризується підвищенням вимог до рівня викладання всіх навчальних дисциплін, а тому пошуку покращення якості знань глухих учнів продовжується. Ведення нових підручників і методичних посібників повинно сприяти досягненню завдань висунутих на сучасному етапі перед школою. Сміливо стверджуючи нове, удосконалюючи нові методи, педагоги завжди будуть звертатися до досвіду минулого запозичуючи виправдані прийоми і способи. І в цьому зв'язку вони знайдуть багато цінного в роботах Дьячкова О.І.. Наукова спадщина вченого заслуговує на увагу тих хто готується до зустрічі в класі з «своїми учнями в майбутньому».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дьячков О.І. До запитання про прищеплення глухонімих практичних навиків по вивченню мір довжини, ваги та часу. Учебно виховна робота в школах для глухонімих і допоміжних школах// М.: 1941, №2
2. Дьячков О.І. Навчання глухонімих елементів геометрії. Навчально-виховна робота в спеціальних школах// Бюлетень №1-2, М.: 1943.
3. Дьячков О.І. Вивчення десяткових дробів в школі глухонімих. Навчально-виховна робота в спеціальних школах// восп. 1., М.: 1944.
4. Дьячков О.І. Методи навчання математики в школах глухонімих. Навчально-виховна робота в спеціальних школах// восп. 3, М.: 1952.
5. Дьячков О.І. Методика викладання математики в школі глухонімих// Видання 2, М.: учпедну., 1953.

6. Дьячков О.І. Математичний розвиток глухонімих. Навчальні записки МГПІ ім. В.І. Леніна// т. XXXV вип.6. М.: 1955.
7. Дьячков О.І. Зміст і планування навчального матеріалу по математиці в школі глухонімих. Навчальні записки МГПІ ім. В.І. Леніна// т.81 Дефектологічний ф-г. вип. 6, 1953.
8. Дьячков О.І. Математика. Навчання для підготовки класу шкіл глухих// М.: Просвещение, 1968
9. Дьячков О.І. Математика. Підручник для першого класу школи глухих// Вид. 7., Просвещение., 1968.
10. Дьячков О.І. Математика. Підручник для другого класу школи глухих// Вид. 7., Просвещение, М.: 1968.
11. Дьячков О.І., Клушина Н.В., Математика. Підручник для першого класу вечірніх шкіл глухих// Вид. 2., М.: Просвещение, 1969
12. Дьячков О.І., Клушина Н.В., Математика для 2 класу. Підручник для 2 класу вечірніх шкіл глухих// М.: Просвещение, 1966.
13. Дьячков О.І., Свещов О.А., Анисимов П.К., Підручник математика для 5 класу глухонімих// Вид. 4., учпедну., М.: 1944.

УДК: 376.06

КЛІНІКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОМПЛЕКСНОЇ МЕДИКО-ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ

Дем'яненко Б.Т.

кандидат медичних наук, доцент
Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П. Драгоманова.

В статті розглядаються клінічні та психологічні механізми формування психологічних і психопатологічних проблем. Такий підхід дозволяє інтегрувати зусилля різних спеціалістів у комплексній медико-психолого-педагогічній корекції.

В статье рассматриваются клинические и психологические механизмы формирования психологических и психопатологических проблем. Такой подход позволяет интегрировать усилия различных специалистов в комплексной медико-психолого-педагогической коррекции.

The article highlights clinical and psychological mechanisms of mental and psychopathological problems formation process. This kind of approach makes it possible to integrate efforts of different specialists within the framework of complex medical-psychological-pedagogical remediation.

Ключові слова: механізми, теорії розвитку, функціональна діагностика, Я-концепція, психічна індивідуальність, медико-психолого-педагогічна корекція.

Ключевые слова: механизмы, теории развития, функциональная диагностика, Я-концепция, психическая индивидуальность, медико-психолого-педагогическая коррекция.

Key words: mechanisms, development theories, functional diagnostics, self-concept, psychical identity, medical-psychological-pedagogical remediation.

В даний час існує безліч поглядів на проблему комплексної медико-психолого-педагогічної корекції, недостатньо розроблені її теоретичні та методологічні аспекти, не розкриті її основні напрямки та механізми впливу при різноманітних варіантах порушень фізичного та психічного розвитку у дітей та підлітків.

Комплексна медико-психолого-педагогічна корекція як теоретична і практична міждисциплінарна проблема з'явилась у зв'язку з розробкою теорій особистості та теорій розвитку особистості.

Теорія психосексуального розвитку, яка виникла в рамках ортодоксального психоаналізу, була збагачена за рахунок інших напрямків психоаналізу: Его-психології та теорії об'єктних відносин.

Анна Фрейд, одна з засновниць Его-психології, активно розробляла теорію механізмів психологічного захисту. Її підхід сприяв більш глибокому розумінню формування психічних порушень. Також було встановлено, що механізми психологічного захисту полягають в основі формування характеру. Слід зазначити, що Анна Фрейд була за фахом педагогом, однак пройшла спеціалізацію з психоаналізу і стала одним із засновників дитячої психотерапії. Вона підтримувала професійні та дружні стосунки з видатним італійським педагогом Марією Монтесорі та використовувала її дослідження в комплексній медико-психолого-педагогічній корекції.

У психоаналітичних теоріях розвитку найбільше значення має теорія об'єктних відносин. Термін «об'єктні відносини» може бути перекладений як минулі особистісні відносини. Ця теорія додала до базового фрейдизму більш детальнішу розробку того, як минулий досвід неусвідомлено відображається у дорослих стереотипах поведінки. Теорія об'єктних відносин постулює, що ми розвиваємо наш стиль життя, виходячи з ранніх відносин із важливими іншими, особливо із матір'ю. Ця теорія допомагає у пошуці та дослідженні повторюваних стереотипів поведінки, які клієнт здобув з минулого досвіду.

Вивчення психологічних захисних механізмів дозволяє розпізнати емоційні та поведінкові стереотипи що повторюються.

Транзактний аналіз є нібито продовженням психоаналітичної теорії розвитку, однак увібрав в себе елементи соціогенетичного підходу та теорії навчання. Засновник транзактного аналізу Ерік Берн виділив поняття его-стану. Він розрізняв его-стани Дитини, Батька та Дорослого. Берн вважав, що події проживаються одночасно двома способами: